

SUMMARY

Klochkova T. Risk Management: Theory and Practice of the Ukrainian Higher School.

The author analyses the risks of the Ukrainian higher school with the application of the theoretical methods such as analysis, comparison, classification and synthesis of scientific literature and regulatory documents. In particular, the article focuses on the risks that may threaten the goal-achieving probability and realization of the Ukrainian higher school development strategy. Risk classification is made in the context of providing quality of the educational services, consumed by the government, society, university, business and individual. The risks of external and internal environment of the higher education sector, influencing the strategic development of university, are identified. The external risks are beyond the influence of university, so they are difficult to be identified, controlled and managed. The internal risks arise from the events within university and depend on the risk subjects (university structure, the staff, the students, the faculties, the departments). No only external and internal risks, but also their interdependence is considered specifically. Among the key risks of the higher school are the following: economic slowdown, poor governance, damage to brand or reputation, an inadequate staff recruitment, a low enrollment rate, bad experience of the students, a low quality of teaching and research, inadequate technical support.

In Ukraine risk management is a new direction in the management practice of universities and the higher education management research. We can identify the following features of its development: low awareness of risk management, risk culture, actions on how to eliminate or minimize risks, among the university staff and administration; a lack of risk management infrastructure in higher education (institutions, tools, techniques); a lack of regulatory support from the government; unavailability of methodological recommendations on the introduction of risk management; significantly different risk profiles (the ratio of different kinds) of the Ukrainian and the UK universities and the motivation for the introduction of risk management.

The further research should focus on the possibility to use the experience and best practice of the UK universities under the issue being studied in Ukraine. The British model of managing risk is a good source of reference for the Ukrainian higher school that is considering developing a similar framework.

Key words: *a risk, a micro-level risk, a mezo-level risk, a macro-level risk, a risk subject, risk management, higher school, a risk classification.*

УДК 123.456:789

А. І. Шевченко

Бердянський державний педагогічний університет

САМОСТІЙНА РОБОТА МАГІСТРАНТІВ-УПРАВЛІНЦІВ ОСВІТОЮ ЯК ЗАСІБ ФОРМУВАННЯ ДОСЛІДНИЦЬКОЇ КУЛЬТУРИ

У статті представлено аналіз видів і форм самостійної роботи магістрантів, а також обґрунтовано необхідність впровадження різних форм самостійної роботи в організацію науково-дослідної діяльності магістрантів-управлінців освітою. Результати здійсненого аналізу використовуються для формування творчої особистості майбутнього менеджера освіти й утворення навичок «прийняття управлінських рішень». У статті також розкрито сутність і процес «прийняття управлінських рішень» під час навчання у магістратурі.

Ключові слова: *менеджер освіти, самостійна робота магістрантів, прийняття управлінських рішень, навчання на основі досвіду, проблемне навчання, пошуковий принцип, випереджальна самостійна робота.*

Постановка проблеми. У час глобалізації, інформатизації, інтеграції науки та технологізації освіти значно розширюються вимоги до сучасного управлінця освітою. На сьогоднішній день головною метою процесу освіти є поступове відходження від кількісних показників до якісних, внаслідок чого змінюються вимоги до працівників освіти й педагогічних і управлінських кадрів. Тому конкурентоспроможними на ринку праці є не просто висококваліфіковані кадри, а ті, хто може самостійно орієнтуватися у потоці інформації, яка постійно змінюється та удосконалюється, які здатні аналізувати, порівнювати, узагальнювати та вибирати влучні рішення, тобто проводити дослідження в різних галузях.

Менеджер освіти не може просто транслятувати інформацію, він має на основі отриманих знань створювати власні ідеї. Йому необхідні такі професійні якості як: вміння планувати на перспективу, готовність до безперервного навчання й вміння здійснювати науково-дослідницьку культуру.

Спираючись на вимоги Державного освітнього стандарту вищої професійної освіти, значної уваги заслуговує формування в педагога саме дослідницьких умінь, особливо це стосується менеджера освіти, який керує цими процесами і сам має бути взірцем такої діяльності. Якщо розглядати характеристики освіченості спеціаліста, то серед них виділяють володіння сучасними методами пошуку, обробки, використання інформації, вміння її адаптувати та інтерпретувати у своїй професійній діяльності. Тобто вимагає від фахівця вміння самостійно вирішувати науково-дослідні задачі.

Аналіз актуальних досліджень. Різні аспекти самостійної роботи магістрантів і студентів є однією з найважливіших проблем теорії та практики та є об'єктом вивчення великої кількості дослідників. У працях вітчизняних і зарубіжних учених розглянуто різні проблеми самостійної роботи, де значна увага приділяється організації самостійної роботи студентів В. І. Бондар, Т. В. Габай, Є. І. Машбиць, про важливість навчання і вміння навичкам самостійної діяльності О. О. Абдуліна, А. К. Громцева, В. О. Якунінта ін., розглядається питання розвитку самостійної пізнавальної діяльності Т. І. Шамова, Є. М. Шиянов, Г. І. Щукіна.

Мета статті полягає в обґрунтуванні необхідності впровадження різних форм самостійної роботи в організацію науково-дослідної діяльності магістрантів-управлінців освітою.

Основною задачею магістратури є формування творчої особистості майбутнього спеціаліста, здатного до саморозвитку, самоосвіти, інноваційної діяльності. Вирішення цієї задачі не завжди можливе лише шляхом передачі знань у готовому вигляді від наукового керівника до магістранта. Необхідно перевести магістранта від пасивного користувача знаннями в активного творця, який може формулювати проблему,

аналізувати шляхи її вирішення, знайти оптимальний варіант і доказати її вірність. Тобто логічним є те, що самостійна робота магістрантів є не лише однією з форм робіт, а провідною діяльністю.

Підготовка магістрів проводиться на основі «Положення про освітньо-кваліфікаційні рівні», затвердженого Постановою Кабінету Міністрів України 20 січня 1998 року за № 65, за відповідними спеціальностями згідно з «Переліком напрямів та спеціальностей, за якими здійснюється підготовка фахівців у вищих навчальних закладах за відповідними освітньо-кваліфікаційними рівнями» (Постанова Кабінету Міністрів України від 25 травня 1997 року за № 507), у кількості, визначеній держзамовленням або за кошти юридичних і фізичних осіб. Магістерська підготовка реалізує освітньо-професійні програми, які орієнтовані на підготовку фахівців для науково-дослідної, управлінської (виробничої) та педагогічної діяльності й роботи в галузі наукоємних технологій.

Навчальний процес для осіб, що навчаються за програмою «магістр», організовується відповідно до Положення про організацію навчального процесу у вищих навчальних закладах, затвердженого наказом Міністерства освіти України від 02 червня 1993 року № 161, з урахуванням таких особливостей:

- навчання здійснюється за індивідуальним навчальним планом;
- навчальний час, відведений для самостійної роботи, повинен становити не менше 1/2 і не більше 2/3 загального обсягу часу, визначеного програмою підготовки магістра;
- на проведення індивідуальних занять може витратитися до 20 відсотків загального обсягу навчального часу, передбаченого програмою;
- кваліфікаційна робота магістра, що виконується під час навчання в магістратурі, повинна передбачати проведення наукових досліджень (творчих розробок) з проблем відповідної галузі.

Отже, значне місце в системі підготовки займає самостійна робота магістрантів. У робочих програмах навчальних дисциплін визначені її змістові компоненти форми. Методичне забезпечення самостійної роботи представлено фондами бібліотеки університету, методичного кабінету кафедри, розробками й рекомендаціями викладачів, у тому числі на електронних носіях. Самостійна робота готує магістрантів до подальшої самоосвіти завдяки виконанню під час навчання творчих завдань, розробці проектів робочих програм, конспектів різних видів занять, аналізу першоджерел, науково-методичної літератури, нормативних і законодавчих документів, а також створює передумови для реалізації сучасної освітньої тенденції безперервної самоосвіти.

З вищезазначеного бачимо, що самостійна робота магістрантів є важливою формою роботи, але не провідною. На нашу думку саме цьому виду роботи необхідно приділяти більше уваги під час навчання в магістратурі майбутнім менеджерам освіти.

Багаторівнева підготовка кадрів, у якій магістратура є другою сходинкою вищої освіти займає особливе місце. Магістерська підготовка передбачає збільшення росту самостійності студентів, самоосвіти, входження до дослідницької діяльності. Досліди показують, що на організацію самостійної роботи магістрантів впливають перехід до нових спеціальностей, які орієнтовані на досягнення професійної компетентності; можливість отримання індивідуальної професійної освіти, що задовольняє індивідуальні можливості та запити ти, хто навчається та ін.

В умовах переходу на Болонський процес посилюється увага вищих навчальних закладів до питань ефективної організації самостійної роботи. Самостійна робота – найважливіша форма організації освітнього процесу, тому слід акцентувати увагу на «її безпосередній вплив на формування таких параметрів кваліфікаційної характеристики, як мобільність, уміння прогнозувати ситуацію й активно впливати на неї, самостійність оцінки з тим, щоб студенти бачили позитивний результат своєї праці та щоб успіх, який вони переживають допомагав трансформації опосередкованого в зацікавленість безпосередню [3].

Організаційні заходи, які забезпечують, розвиток навичок самостійної роботи магістрів, виховання їх творчої активності та ініціативи, а також, у цілому, нормальне функціонування самостійно самостійної роботи магістрантів, мають спиратися на такі принципи:

- Самостійна робота має бути конкретною за своїм предметним напрямом;
- Самостійна робота повинна супроводжуватися неперервним контролем та оцінкою її результатів.

Самостійна робота магістранта в рамках діючого курикулуму вищого навчального закладу передбачає самостійну роботу з кожної із дисциплін, яка включена в навчальний план, науково-дослідну, педагогічну та управлінську роботу, написання магістерської дисертації. Об'єм самостійної роботи (часах) за всіма видами робіт визначено навчальним планом. У ході самостійної роботи магістрант може засвоїти теоретичний матеріал із дисципліни, яку вивчає (окремої теми, окремі питання тем, окремі положення тощо); закріпити знання теоретичного матеріалу, використовуючи необхідний інструментарій практичним шляхом (вирішення задач, виконання контрольних робіт, тестів для самоперевірки); застосовувати отримані знання та практичні навички для аналізу ситуації та навчання правильному спілкуванню (підготовка дол. Групової дискусії, підготовлена робота в межах ділової гри, письмовий

аналіз конкретної ситуації, розробка проектів тощо); застосування отриманих знань і вмінь для формування власної позиції, теорії, моделі (написання дисертації, науково-дослідної роботи) [1].

До методів і форм організації самостійної роботи можна віднести наступне: методи проблемного навчання; навчання, яке спирається на отриманий досвід; випереджаюча самостійна робота; пошуковий (дослідницький) метод.

Проблемне навчання – це тип розвиваючого навчання, яке відрізняється від традиційного метою (оволодіння не тільки знаннями, уміннями і навичками, але і способами отримання) та принципами організації навчального процесу (побудова навчального процесу не суб'єкт-об'єктивна, об'єктивно-суб'єктивна). Для зацікавленості тих, хто навчається, є комунікативні проблемні ситуації. У процесі використання моделювання проблемної ситуації можна звернутися до таких варіантів: по-перше, метод проблемного моделювання, який створений на оцінці тенденції зміни змодельованої проблемної ситуації; по-друге, метод імітації – коли людина входить у образ іншої людини, групи людей (при його використанні слід поставити себе на місце іншої людини і спробувати подивитися на ситуацію іншими очима): по-третє, метод мозкової атаки – творче обговорення проблеми, яке генерує ідеї та більш точну оцінку проблемної ситуації.

Навчання на основі досвіду пропонує ефективне використання наявного життєвого та професійного досвіду людини, яка навчається, у їх освіті й розвитку. Згідно з цією технологією авторитарна позиція викладача зводиться нанівець. При цьому студент приймає рішення та бере відповідальність за вибір змісту матеріалу, який, на його думку, треба засвоїти. Це пов'язано з тим, що чим більше студент має знань, навиків і досвіду з якого-небудь предмету, тим більш він самостійний у його вивченні, і тим більш викладач виконує роль помічника та консультанта. Зрозуміло, що у групі можуть бути студенти з різним рівнем самостійності, що потребує від викладача індивідуального підходу до кожного організації процесу навчання на основі досвіду. Для застосування досвіду у процесі навчання можна застосовувати такі форми навчання як: дискусії, проблемні ситуації, методи розбору випадків тощо. Важливу роль при цьому відіграє взаємодія учасників групи, команди. Велику роль в успіху таких форм занять має майстерність викладача. Під час навчання в межах курсу викладач створює навчальні ситуації, які дозволяють студентам застосовувати свій досвід і навчатися на основі досвіду інших.

Випереджаюча самостійна робота (ВСР) відіграє ключову роль у плануванні індивідуальної траєктології навчання. Такий тип навчання пропонується на заміну традиційної репродуктивної самостійної роботи.

ВСР передбачає такі види самостійних робіт, як: пізнавально-пошукова самостійна робота, яка допускає підготовку звітів, виступів на

семінарах практичних занять, підбір літератури з навчальної проблеми, написання рефератів; по-друге, творча самостійна робота, до якої можна віднести виконання спеціальних форм спеціальних творчих і нестандартних завдань. На рівні організації пізнавально-пошукової самостійної роботи найбільш зацікавленим магістрам можна запропонувати виконати так звану випереджаючу самостійну роботу, коли теорія для виконання розрахункових завдань засвоюється магістрантом самостійно до читання лекцій. При виконанні такого завдання роль лекції змінюється й тепер необхідно не просто викласти зміст теми, а акцентувати увагу магістранта на основних моментах, особливостях теми.

Викладач, під час розподілу самостійної роботи магістрантам має максимально врахувати індивідуальні особливості кожного та розвинути в ньому пізнавальну потребу й готовність до виконання самостійних робіт більш високого рівня.

Один із видів самостійної роботи є «прийняття управлінських рішень».

Найоптимальнішим варіантом процесу вироблення раціональних управлінських рішень охоплює такі етапи: виникнення ситуації, яка потребує прийняття рішення (поява необхідності формалізації методів менеджменту); збір та оброблення інформації щодо розроблених методів менеджменту; виявлення та оцінювання альтернатив, закладених у розроблених методах менеджменту; підготовка та оптимізація управлінського рішення, яке приймається (вибір альтернативи); прийняття управлінського рішення (узаконення альтернативи); реалізація управлінського рішення та оцінювання результатів.

Кожний етап реалізується через відповідні ланки. Така технологія вироблення управлінського рішення є логічним продовженням процесу менеджменту, оскільки прийняті управлінські рішення завершують процедури формування інструментів впливу керуючої системи на керовану.

На процес прийняття управлінських рішень впливають такі фактори: особисті якості менеджера (освіта, знання, вік, досвід, характер тощо); поведінка менеджера (звички, психологія тощо); середовище прийняття рішення: визначеність (керівник усвідомлює очікувані наслідки реалізації всіх можливих альтернативних рішень), ризик (менеджеру відомі ймовірні результати реалізації кожної альтернативи); невизначеність (неможливо з'ясувати ймовірні наслідки реалізації будь-яких альтернативних рішень); інформаційні обмеження (обумовлені зростанням витрат на отримання додаткової інформації); взаємозалежність рішень; очікування можливих негативних наслідків; можливість застосування сучасних технічних засобів; наявність ефективних комунікацій; відповідність структури управління цілям та місії організації тощо.

Згідно із законами вихідних даних Г. Спенсера кожен може прийняти ефективне рішення, володіючи достатньою інформацією. Компетентний менеджер здатний прийняти оптимальне рішення й у разі існування інформаційних обмежень. Але тільки талановитий менеджер здатний результативно діяти навіть за повної відсутності необхідної інформації [2].

Тобто магістранти мають у процесі навчання у магістратурі навчитися навичкам «прийняття управлінських рішень». При цьому вони самостійного проходять усі етапи процесу прийняття рішень для практики уміння вибирати найоптимальніші «управлінські рішення».

Пошуковий принцип передбачає самостійну дослідницьку діяльність магістрантів у процесі навчання, моделювання та повтору процесу реального наукового пошуку та відкриття. Проблемно-пошукові методи навчання дуже ефективні для навчання магістрантів. Одним із методів проблемного навчання є виведення закономірностей під час аналізу наукових публікацій. Викладач ставить перед магістрантом низку послідовних і взаємопов'язаних запитань, відповідаючи на які вони мають висловити які-небудь гіпотези та спробувати самостійно доказати їх справедливність.

Висновки. Таким чином, багатофункціональність організаційності форм і методів самостійної роботи забезпечуються використанням сучасних методичних забезпечень, інформаційних технологій і дають викладачу широкі можливості для визначення індивідуальної програми навчання магістранта, з урахуванням його особистісних потреб, запитів, прагнення до досягнення навчальних цілей, професійному росту й самовдосконалення.

ЛІТЕРАТУРА

1. Ахмадиева З. Р. Внеаудиторная самостоятельная работа студентов как важнейшая форма организации образовательного процесса в вузе / З. Р. Ахмадиева // Секция № 20 «Научно-методическое обеспечение самостоятельной работы студентов в соответствии с ФГОС ВПО». – С.1 503–1507).
2. Осовська Г.В. Основи менеджменту / Г. В. Осовська. – К. : «Кондор», 2003.
3. Садыкова О. И. Теоретико-методологические основы развития познавательной самостоятельности студентов в учебном процессе технического вуза / О. И. Садыкова // Сб. науч. работ докторантов, аспирантов и соискателей психолого-педагогических кафедр ТГПУ)

РЕЗЮМЕ

Шевченко А. И. Самостоятельная работа магистрантов–управленцев образованием как средство формирования исследовательской культуры.

В статье представлен анализ видов и форм самостоятельной работы магистрантов, а также обоснована необходимость внедрения различных форм самостоятельной работы в организацию научно-исследовательской деятельности магистрантов-управленцев образованием. Результаты проведенного анализа используются для формирования творческой личности будущего менеджера образования и образования навыков «принятие управленческих решений». В статье также раскрыта суть и процесс «принятия управленческих решений» во время обучения в магистратуре.

Ключевые слова: менеджер образования, самостоятельная работа магистрантов, принятия управленческих решений, обучение на основе опыта, проблемное обучение, поисковой принцип, опережающая самостоятельная работа.

SUMMARY

Shevchenko A. Independent work of Master students-managers of education as a means of forming research culture.

The paper presents an analysis of the types and forms of self-study of undergraduates, and the necessity of implementing various forms of self-organization in the research activities of graduate-management education. It is shown that the main objective is to develop creative magistracy of future specialists capable of self-development, self-education and innovation. The solution to this problem is not always possible only through knowledge transfer in finished form from supervisor undergraduates. It is necessary to transfer undergraduate from passive to an active user knowledge creator that can formulate the problem, analyze the ways to solve it, find the best option and prove her loyalty. That is logical that the independent work of undergraduates is not only a form of work and leading activities.

It is also identified that a significant place in the self-study training takes undergraduates. Supportive self-study funds are represented at the university library, in the methodical cabinet department, in the recommendations of the teachers, including the electronic form. Independent work prepares undergraduates for further self-fulfillment through studying creative tasks, drafting work programs, summaries of various occupations, analysis of primary sources, scientific and methodological literature, regulatory and legislative documents, as well as a prerequisite for the implementation of modern educational trends continuous self.

From the above we can see that the self-study is an important form of graduate work, but not leading. We believe this type of work should be paid more attention during training future managers in master of education.

The article also presents the essence and process of «decision-making» while studying in the magistracy. It is determined that the best option making process of rational management decisions covers the following stages: a situation that requires a decision (the appearance of necessary formalization man

agement methods); gathering and processing information on methods developed management; identification and assessment of alternatives set out in the developed management methods; preparation and optimization of administrative decision that is taken (choice alternatives); management decision (legalization of alternatives); implementation of management decisions and evaluating results. Each stage is realized through the appropriate link.

This technology management decision making is a logical continuation of management, because management decisions taken complete the procedures of instruments of influence on the management system managed. The findings show versatility of the organizational forms and methods of individual work included using modern methodological provisions, information technology and provide opportunities for the teacher to determine an individualized education program undergraduate, given his personal needs, requests the pursuit of educational goals, professional growth and self-improvement.

Key words: *the manager of education, graduates self-study, management decision-making, studying from experience, a problem studying, a searching principle, outstripping self-study.*